

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 12.

Fylke: S. Trl.

Tilleggsspørsmålnr.

Herad: Oppdal.

Emne: Gamal engkultur.

Bygdelag:

Oppskr. av: Ole J. Rise

Gard:

(adresse): Mjåen, Oppdal.

G.nr.

Br.nr.

A. Merk av om oppskrifta er ^{Svler} etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

74

Kärman n-

SVAR

1) Ja, same namna. Ei ekkes var eit eldre atthagt åkerstykke. Atthagu (atlege) var fjor-åker atthagt til slått. Dei sa tjukkeng og fræng om nyly vunde gjødsla stykke. Og småeng eller ekra (fcl.) om eldre engstykke innagjerdas. Eng med gjødsling eller sængreuda (samlestad for sæene) kalla dei "Trøeng" (Trøeng). Os dette truleg gardnamn som Stortenga, Vellbrønga u. fl. Dei sa frækøy om det kraftigare (grovare) og småkøy og kalokøy om det smerre højet. I utslåttar var det ruskelått, og "skogeng" og "skogkøy".

2) Ja. Tida: om væren under den vanlege røenga, eller i "kåballe" ved riving og hogging. Namn byskj: Kvisthøngen eller rydning kallast "ratvåla" Døngane vart helst brunde.

2

Det var å bre'nne ratvåla (fl.)
Oska ikkje nytta etter at ein sletta med
å brenne pattsoske. Ein del steinar
vart borte/dja.

3) Det var mus o. a. avåt som rata
laus mosen. Ikkje sådd grasfrø
i "uteng". Men høykjellane kunne
bli sopa om våren, og frøet
nytt^{pa åkeren} for kjøpefrø kom i landet.

4) Lite kjend.

Gjødsling.

5) Ja, men visst ikkje utslatter.
Enget var gjødsla lenge her.

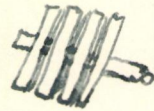
All frø som ikkje vart nytta
på open åker vart sloa på
eng. Åker-rein-jord og gamal
evakuert nærtveie mm vart
blanda i åkerfrøen, "blandafrø".
På enget var det helst uklande
"møkk" og til potetåkeren vart
det til sin tid nytta saumøkk
sautalle, som vart ^{kasta ut og} hakka sønd
ei tid foreåt og brauni (s) for
han vart strøgd i potetfjora.

Mengda varierte mykje.

6) Namn på gjødsla eng: Frøeng
og Tjukseng, som nemnt.
Løyet: Frøfjor og Frøhøy.

7) Ja, fjøset vart helst sett oofor ei kvålv. Sige (n.) frå "landpølori" vart spreidd ved grømme veiter, (grøftr) ut over kvålva eller vällen nedafør fjøset. Fjøsvalen kan vera namn på slikt jordstykke. Gjødsla siget, frå Bakkekeren vart vel minimal, men det merktost nok, når t.d. potetåkeren var på same stellet år etter år.

8) Enga vart helst gjødsla om våren. På åkeren vart fræien "kørva" ned med hore. På enga vart det i eldre tid vel eienskilde lass og ~~gjødsla~~ ~~høva~~ spreidd utover enget med 2- og 3-tinda tregafflar, og så smuldra med "kørskloar", eller "stokksloar", laga av runde fjørstokkar (3-4 stk) med eit bjørketre igjennom til å halde dei saman og å feste draget i.

Slike var vanleg til dei siste tiåra, serleg på setrene, og same stads enno.

9) Ja, det var heitt, helst i skogelåttar "heimbest". Ikkje serleg tenkt på oppfoæring på den måten i seinare tid i alle fall.

Sist på 1800-talet vart det på mange gardar slutt med å beite på fræien om våren, serleg med sau; men enda er det vanleg å beite med kyr, og i nokre høve med hestur slike som tidlegare.

10) Nr. 9.

11) Ukjent.

12) Det var helst i somarfjøs, vanleg sett ned øvre "utgarden" (gjerdet) så mokka kunne vera til gagn for slåtting nedafør. Sjeldan meir enn eitt somarfjøs.

13) Dei kunne ha krytyra inne i ei innhegning attmed geilgrinda. Det vart kalla "gjelann".

Gjerdgang eller koing.

F eldre tid vart det truleg oppsett trøer til å he'grø^(v) kyrne i heime på gardom slik som det seinare vart gjort på seter i Vinstradale og fleire stader kring 1890-åra. Dei vart oppsett flytta etter koart som det vart for teltsett med "mökkriva". Innhegninga vart kalla "grendam" og området der dei stod kalla "Frøenga". Rikeins var det, som no og, oppsett "grenda" til påsamling.

14) "Grendam" var sett saman av to grove staurar eller smale plankar, "grendhaka", med 3-4 inntappa fjolar, "grendremmar". Håkin vart sett ned i jorda, og kvar haka festa ihop med ei honk av eine til håkin på neste grinda i den runde eller firkanta trøa (Sjå elles nr. 13).

15) Ukjend når det gjeld grindar for snait.

16) Vakt? Ja, til saues hadde dei same stads her grindar som dei sette vakthas attmed. Namn ukjend. Slutt sist på 800-talet.

17) Ukjend.

18) Grindar, sjå framafor.

19) Nei. Trøeng: Jp. nr. 1.

Også kalla "bot på trøengom".

20) Den innhegna slåttmarka på setra kalla "Vaugin", som er mykje gamalt her. Setroaugane er enno til, men mest aldri arkiverte anna enn til beite og stundom til ein høytopp ^{for det} i tilfelle ^{at} det kjem ei snøskår tidleg om hausten. Det nyaste er kulturbeite.

Vaugane vart gjødsla ved Trøengtrøeng eller ved påkoynd fjøsmøkk sloa utover.

21) Fkkje her i fjellbygda.

Folk skal i gamle dagar, serleg på små plassrom, ha vore passuge med å nytte alt dei hadde samla av urin og anna avfall til å gjødsla på jordflekken ikring stoga.

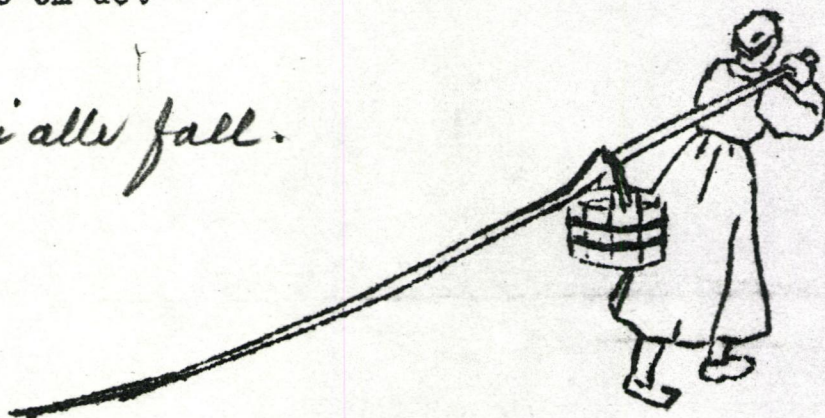
NORSK ETNOLOGISK GRANSKING
ADR. NORSK FOLKEHUSEL.
BYGDØY

Ver gild og skriv svaret med blyant på same ark.

Tilleggsspørsmål til nr. 5 Vannbæring.

I Tinn i Telemark har ein for eit par mannsaldrar sidan bore vatn på ei lang stong. Ein bar den eine enden over aksla, den andre enden drog ein etter seg på marka. Taret hekk på stonga bak ryggen at den som bar (drog). Ein liten mothake på stonga gjorde at handtaket på bøtta ikkje gleid. Stonga var såpass mjuk at vatnet ikkje skvampla over. Utanom denne opplysninga kjenner ein no denne metoden berre frå Värmland i Sverige. Det kan henda at det tidlegare har vore meir vanleg å bera vatn på denne måten. Hugsar nokon i Dykkar bygd noko om det ?

Nei, ukjent no i alle fall.

Tilleggsspørsmål til nr. 12.

Finst det noko opplysning om at ein brukar eller har bruka fiskebein og fiskehovud til brensel ? *Nei.*

Har ein bruka kumøkk til brensel ?

Ja, somme stader på fjellsæter der det var vaudt å snu ned. Og i tilfelle berre samansanka opptørka (saltørka) røyvri (møkkruvri rike, rake). Og, så vidt eg vit, berre nytta and til varme under storgryta ute i "skjals", (Kakeromat mellom teua og kjellaren) der det var god pipetrekk og open ljore i taket og open halv-dør ut.

Ola J. Rise, Oppdal, S. Trl.